

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
دانشگاه قرآن و حدیث
پردیس تهران

پایان نامه کارشناسی ارشد

رشته فقه و مبانی حقوق اسلامی

ماهیت ارزشهای دیجیتال و آثار مترتب بر آن در فقه امامیه

استاد راهنما

مرتضی چیت‌سازیان

دانشجو

زهرا خورسندی کوچصفهانی

اسفند ۱۳۹۸

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

باسمه تعالی

تعهدنامه اصالت و حقوق رساله / پایان نامه

اینجانب زهرا خورسندی کوچصفهانی دانشجوی ورودی ۱۳۹۵ مقطع کارشناسی ارشد، رشته فقه و مبانی حقوق اسلامی که موضوع پایان نامه ام با عنوان: «ماهیت ارزشهای دیجیتال و آثار مترتب بر آن در فقه امامیه» در شورای علمی گروه آموزشی فقه و مبانی حقوق به تصویب نهایی رسیده است، تعهد می‌دهم:

الف) همه مطالب و مندرجات پایان‌نامه حاصل تحقیقات شخصی ام تهیه شده است و در صورت استفاده از مطالب، نتایج تحقیقات، نقل قول‌ها، جداول و نمودارهای دیگران، منابع و مآخذ آن را مطابق با شیوه‌نامه دانشگاه ذکر نموده‌ام.

ب) حقوق مادی و معنوی دانشگاه را درباره این اثر محترم بشمارم و در صورتی که نتایج این تحقیق را در کتاب، مقاله، اختراع، اکتشاف و هر گونه تولید علمی دیگری منتشر کنم، با نام دانشگاه قرآن و حدیث بوده و مطابق با ضوابط آن عمل نمایم.

ج) در صورت استفاده از حمایت‌های مالی و غیر مالی نهادهای دولتی و غیر دولتی در این تحقیق، مراتب را کتباً به امورپایان‌نامه‌های دانشگاه اطلاع دهم.

د) چنانچه در هر شرایط و زمانی، خلاف تعهدات فوق ثابت شود، دانشگاه را در اتخاذ هر نوع تصمیم حقوقی مختار می‌دانم و نسبت به تصمیم اتخاذ شده ادعا و اعتراضی ندارم.

نام و نام‌خانوادگی دانشجو: زهرا خورسندی کوچصفهانی

تاریخ و امضاء:

تقدیم:

تقدیم به پیشگاه مقدس حضرت ولی عصر علیه السلام

و همچنین سردار سرافراز سیدالشهداء، شهید حاج قاسم سلیمانی.

به همسرم، که قوام زندگی من است و در سایه قوام بودنش نیل به اهداف میسر می شود.

به مادرم، بانوی فرزانه‌ای که یاریشان همواره تسهیلگر امورات است.

به پدرم، دانشمندی که روشنگر مسیر علم بود، باشد که با ذکر فاتحه‌ای روح پرفتوحشان منور گردد.

به دردانه خواهری که مهربانی اش بی حد و حصر است.

و به دختر کوچکم، که قصور اندک مادر را تحمل کرد تا مادرش بتواند گامی هرچند کوچک برای

دنیای وسیع فقه بر دارد.

سپاسگزاری:

حمد و سپاس بار پروردگار عالم را که هر آنچه در عالم هست از اوست.

سر تسلیم فرود می آورم در پیشگاه ائمه اطهار علیهم السلام که هادیان بشریت اند. و سلام و درود خداوند بر صالحان، نیکان، شهدا و امام شهدا.

از اساتید فرهیخته آقایان، دکتر مرتضی چیت سزایان، استاد ارجمندی که قبول زحمت کردند و به عنوان استاد راهنما همواره کمک های بسزایی نمودند و این جانب در پرتو رهنمودهای ایشان، توانستم پایان نامه حاضر را به سرانجام رسانم؛ تشکر می کنم.

همچنین از مدیر محترم گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی جناب آقای دکتر ربانی سپاس ویژه دارم.

از اساتید ارجمند جنابان آقای دکتر مهدی رهبر، آقای دکتر مهدی نظری و آقای دکتر مهدی نصرتیان، کمال تشکر و قدردانی را دارم.

جا دارد که بدین وسیله از سایر اساتید محترم دانشگاه قرآن و حدیث، پردیس تهران، تشکر و قدردانی به عمل آورم.

چکیده

در این پایان‌نامه به بررسی ماهیت ارزش‌های دیجیتال پرداخته شده و پس از واکاوی ابعاد مختلف فقهی آن، آثار فقهی مترتب بر ارزش‌های دیجیتال بیان شده است. با ظهور ارزش‌های دیجیتال، در سراسر جهان، پژوهشگران، فعالیت‌های پژوهشی بسیاری را بر همین مطلب منعطف کرده‌اند. ارزش‌های دیجیتال، نوعی پول در فضای مجازی هستند که در بستر شبکه اینترنت متولد شده‌اند. با ورود ارزش‌های دیجیتال به چرخه اقتصاد، شاهد تحولی اساسی در سیستم پرداخت‌ها هستیم، تحولی که احتمال می‌رود آینده پول را بسازد.

و اما، ما به عنوان جامعه اسلامی، موظفیم ارزش‌های دیجیتال را با احکام شریعت بسنجیم، و اگر مهر تاییدی مبنی بر استفاده از آن‌ها یافتیم، از منافع آن بهره‌مند شویم؛ و در مقابل، چنانچه این ارزش‌ها با مبانی فقهی ما منافات داشتند، از ضرر ناشی از استفاده آن‌ها جلوگیری کنیم. ارزش‌های دیجیتال دارای ماهیت پولی هستند. و از منظر فقهی مال محسوب شده و عین می‌باشند. براساس پژوهش صورت گرفته؛ نحوه پیدایش و استخراج ارزش‌های دیجیتال فاقد هرگونه ممانعت فقهی بوده است.

در مسیر استنباطات فقهی، از مستندات هم‌چون قواعد لاضرر، احترام، اتلاف، عدالت، حفظ نظام، اختلال نظام، احترام، ادله روایی و قاعده نفی سبیل، که مستندات آن قرآنی‌اند؛ استفاده شده است. طبق مبانی نظری ارائه شده، ارزش‌های دیجیتال مالیت دارند و پول هستند اما با توجه به معایب و ابهاماتی که در مورد آن‌ها مطرح است و با توجه به رویکرد فقه حکومتی که مورد بحث قرار گرفته است، ارزش‌های دیجیتال تا مرتفع شدن ابهاماتشان، از تایید شرعی بهره‌مند نمی‌شوند.

ضمناً این پایان‌نامه در چهار فصل، با نتیجه‌گیری و پیشنهاد، تقدیم می‌گردد. امیدوارم مرضی خداوند سبحان قرار گیرد و ما را در مسیر علم و دانش قرار دهد.

کلیدواژه: ارز دیجیتال، بیت کوین، فقه حکومتی، فقه فردی، قاعده لاضرر، قاعده نفی سبیل

فهرست مطالب

عنوان

صفحه

فصل اول: کلیات و مفاهیم	۱
۱-۱ کلیات	۳
۱-۱-۱ بیان موضوع	۳
۱-۱-۲ اهمیت و ضرورت	۴
۱-۱-۳ سوالات تحقیق	۴
۱-۱-۴ فرضیات تحقیق	۵
۱-۱-۵ پیشینه و اهداف تحقیق	۶
۱-۱-۶ روش تحقیق	۸
۲-۱ مفاهیم	۸
۱-۲-۱ ارزش دیجیتال	۸
۲-۲-۱ مفهوم بلاک چین	۹
۳-۲-۱ مفهوم و کاربرد پول	۱۱
۴-۲-۱ مفهوم مال	۱۱
۳-۱ ارزش و مالیت از منظر فقه	۱۱
۱-۳-۱ تعریف حقوقی مال	۱۲
۲-۳-۱ مفهوم عین در حقوق	۱۲
۳-۳-۱ ارزش و مالیت ذاتی و اعتباری	۱۲
۱-۳-۳-۱ مالیت پول	۱۳
۲-۳-۳-۱ تعریف اقتصادی پول	۱۳
۳-۳-۳-۱ خصوصیات پول از منظر اقتصاد	۱۴
۴-۳-۱ مفهوم فقهی عین	۱۵
۵-۳-۱ فقه فردی و حکومتی	۱۵
۱-۵-۳-۱ نگاه فرد گرایانه	۱۵

۱۶	نگاه اجتماعی و حکومتی.....
۱۷	فصل دوم: ماهیت ارزشهای دیجیتال
۱۹	۱-۲ ویژگی‌های بلاک چین.....
۲۰	۱-۱-۲ انتقال پول از طریق بلاک چین.....
۲۱	۲-۱-۲ چگونگی فعالیت بلاک چین.....
۲۱	۳-۱-۲ کلیدهای رمزنگاری شده.....
۲۲	۴-۱-۲ شبکه توزیع شده با یک دفتر کل مشترک.....
۲۲	۵-۱-۲ انگیزه‌ای برای انجام تراکنش‌های شبکه، ثبت ضمانت و امنیت (پاداش).....
۲۳	۶-۱-۲ دفتر کل.....
۲۳	۱-۶-۱-۲ دفتر کل توزیع شده.....
۲۴	۲-۲ بیت کوین.....
۲۶	۱-۲-۲ مخترع بیت کوین.....
۲۷	۲-۲-۲ کارکرد بیت کوین.....
۲۷	۳-۲-۲ استخراج بیت کوین یا ماینینگ.....
۲۸	۴-۲-۲ شیوه استخراج بیت کوین.....
۲۹	۵-۲-۲ چگونگی کسب بیت کوین.....
۳۰	۶-۲-۲ ائتلاف انرژی در استخراج بیت کوین.....
۳۰	۱-۶-۲-۲ سخت افزار ماینینگ.....
۳۱	۳-۲ ارزش بیت کوین.....
۳۱	۱-۳-۲ بهای بیت کوین از آغاز تا کنون.....
۳۲	۲-۳-۲ فرآیند دریافت و پرداخت با بیت کوین.....
۳۳	۳-۳-۲ کنترل شبکه بیت کوین.....
۳۳	۴-۳-۲ روش‌های بدست آوردن بیت کوین.....
۳۴	۵-۳-۲ امنیت بیت کوین.....
۳۴	۶-۳-۲ کیف پول دیجیتال.....
۳۵	۷-۳-۲ انواع ارز مجازی.....

۳۶	۱-۷-۳-۲ اتریوم
۳۶	۲-۷-۳-۲ ریپل
۳۸	۴-۲ پشتوانه پول‌های رمز پایه
۳۸	۱-۴-۲ ماهیت پول‌های رمز پایه
۳۹	۲-۴-۲ دارایی فکری
۳۹	۳-۴-۲ مالیت بیت کوین
۴۰	۱-۳-۴-۲ تعریف فقهی پول
۴۰	۲-۳-۴-۲ تقسیم‌بندی پول از منظر شهید صدر <small>علیه السلام</small> و سرچشمه ارزش آن‌ها
۴۳	۳-۳-۴-۲ پول اعتباری
۴۳	۴-۳-۴-۲ ارزش اسمی
۴۳	۵-۳-۴-۲ ارزش حقیقی
۴۳	۴-۴-۲ آرای اندیشمندان مسلمان درباره ماهیت پول
۴۵	۵-۲ نتایج، پیشنهادها و راهکارهای فصل دوم
۵۱	فصل سوم: واکاوی ارزش‌های دیجیتال بر مبنای حقوقی، سیاسی، و بررسی مزایا و معایب آن‌ها
۵۳	۱-۳ تقنین برای ارزش‌های مجازی از جمله بیت کوین
۵۴	۲-۳ باید‌ها و نبایدهای ارز دیجیتال در نظام حقوق کیفری ایران
۵۴	۱-۲-۳ بیت کوین و فعالیت‌های غیر قانونی
۵۵	۱-۱-۲-۳ پولشویی در بیت کوین
۵۶	۲-۱-۲-۳ تعریف حقوقی پولشویی
۶۰	۳-۳ سیاست ایران و برخی از کشورها در مورد پول مجازی
۶۰	۱-۳-۳ سیاست ایران
۶۱	۲-۳-۳ رویکردهای مثبت و تنظیم گرایانه
۶۱	۱-۲-۳-۳ سیاست آمریکا
۶۲	۲-۲-۳-۳ سیاست‌های چین
۶۳	۳-۲-۳-۳ سیاست آلمان
۶۳	۳-۳-۳ رویکرد منفی و بازدارنده

- ۳-۳-۱ سیاست برخی کشورهای خاورمیانه ۶۳
- ۳-۳-۲ سیاست عربستان ۶۳
- ۳-۳-۳ سیاست اندونزی ۶۴
- ۳-۴-۴ مزایا و معایب ارزهای دیجیتال ۶۴
- ۳-۴-۱ مزایای بیت کوین ۶۴
- ۳-۴-۲ مزایای رمز ارزها ۶۶
- ۳-۴-۱-۱ خاصیت ضد تورمی بیت کوین ۶۶
- ۳-۴-۲-۲ آزادی در پرداخت و دسترسی بین المللی ۶۷
- ۳-۴-۳-۲ سرعت بالا در انتقالات بین المللی و فرامرزی ۶۷
- ۳-۴-۴-۲ ناتوانی دولت‌ها در مصادره و بلوکه کردن ۶۷
- ۳-۴-۵-۲ امکان رهگیری و شفافیت ۶۸
- ۳-۴-۶-۲ امکان انشعاب و ارتقای پروتکل ۶۸
- ۳-۴-۷-۲ مزیت نسبی استخراج بیت کوین و برخی از رمزارزها ۶۸
- ۳-۴-۸-۲ قراردادهای هوشمند ۶۸
- ۳-۴-۹-۲ کاهش قدرت تحریم دلاری آمریکا علیه اقتصاد ایران ۶۹
- ۳-۴-۱۰-۲ امکان ایجاد رمز ارزهای منطقه‌ای و تسهیل در پیمان‌های پولی دو و چندجانبه ۶۹
- ۳-۴-۱۱-۲ تسهیل در جهانی شدن کسب و کارهای داخلی و بهبود صادرات غیر نفتی ۶۹
- ۳-۴-۱۲-۲ عدم امکان جعل رمز ارزها ۷۰
- ۳-۴-۱۳-۲ امکان افزایش سرمایه گذاری خارجی ۷۰
- ۳-۴-۳ معایب ارزهای دیجیتال ۷۰
- ۳-۴-۱-۳ معایب بیت کوین ۷۱
- ۳-۴-۲-۳ نابودی هر ارز دیجیتال با ظهور ارز دیجیتال جدیدتر و یا بهتر ۷۱
- ۳-۴-۳-۳ عدم ثبات قیمت ۷۲
- ۳-۴-۴-۳ سفته بازی در معاملات بیت کوین ۷۲
- ۳-۴-۴ چالش‌ها و ریسک‌ها: ۷۳
- ۳-۴-۱-۴ فقدان قوانین و مقررات مشخص ۷۳
- ۳-۴-۲-۴ تهدید اقتصاد واقعی ۷۳

۷۴ ۳-۴-۴-۳ مشخص نبودن هویت فرستنده و گیرنده
۷۴ ۴-۴-۴-۳ تضعیف بانک مرکزی و نهادهای واسط
۷۴ ۵-۴-۴-۳ بروز مشکلات امنیتی
۷۵ ۶-۴-۴-۳ چالش فقهی
۷۵ ۷-۴-۴-۳ مشکل وراثت
۷۵ ۸-۴-۴-۳ ابهام در ماهیت رمز ارزها
۷۶ ۹-۴-۴-۳ برگشت ناپذیری وجه
۷۶ ۱۰-۴-۴-۳ تهدید رقباء
۷۶ ۱۱-۴-۴-۳ فقدان مستند قانونی
۷۷ ۱۲-۴-۴-۳ تامین مالی گروه‌های تروریستی و معاند سیاسی
۷۷ ۱۳-۴-۴-۳ نقد شونددگی پایین در اقتصاد ایران
۷۷ ۱۴-۴-۴-۳ ناآشنایی عموم مردم با رمز ارزها
۷۷ ۱۵-۴-۴-۳ شکنندگی بالای قیمت رمز ارزها
۷۸ ۵-۳ پیشنهادها و راهکارها
۸۱ فصل چهارم: آثار فقهی مترتب بر ارزهای دیجیتال
۸۳ ۱-۴ بررسی فقهی ارزهای دیجیتال
۸۴ ۱-۱-۴ فقه فردی
۸۴ ۱-۱-۴ استفتائات مراجع عظام تقلید
۸۵ ۲-۴ بررسی ارزهای دیجیتال با نگاه فقه حکومتی
۸۵ ۱-۲-۴ مالیت فقهی ارزهای دیجیتال
۸۶ ۲-۲-۴ ادله قائلین به عدم مالیت بیت کوین
۸۶ ۱-۲-۲-۴ عدم مالیت ثمن
۸۶ ۲-۲-۲-۴ اکل مال به باطل
۸۷ ۳-۲-۲-۴ معامله سفهی
۸۸ ۴-۲-۲-۴ غرری بودن معاملات بیت کوین
۸۹ ۳-۴ ارزهای دیجیتال در قلمرو قواعد فقهی
۸۹ ۱-۳-۴ قاعده احترام

۹۰	۲-۳-۴ قاعده حفظ نظام
۹۰	۳-۳-۴ قاعده فقهی اختلال نظام
۹۱	۴-۳-۴ قاعده اتلاف
۹۲	۵-۳-۴ قاعده لاضرر
۹۳	۱-۵-۳-۴ قاعده فقهی لاضرر در شبکه بیت کوین (ارزهای دیجیتال)
۹۴	۶-۳-۴ قاعده نفی سبیل
۹۵	۷-۳-۴ قاعده عدالت
۹۶	۴-۴ ربا و ارزهای دیجیتال
۹۶	۱-۴-۴ ربای معاملی
۹۶	۲-۴-۴ ربای قرضی
۹۷	۳-۴-۴ ربا و بیت کوین
۹۷	۵-۴ بررسی ارز دیجیتال از دیدگاه اهل سنت
۹۷	۱-۵-۴ تعریف مال نزد علمای معاصر اهل سنت
۹۸	۶-۴ دیدگاه فقهای اهل سنت در مورد ارزهای دیجیتال
۹۸	۱-۶-۴ دیدگاه اول
۹۸	۱-۱-۶-۴ مرکز فتوای فلسطین
۹۹	۲-۶-۴ دیدگاه دوم
۱۰۰	۷-۴ نتایج و پاسخ‌های ارائه شده نسبت به مباحث فصل چهارم
۱۰۵	نتیجه‌گیری
۱۰۶	منابع و مآخذ

فصل اول: کلیات و مفاهیم

۱.۱ کلیات

۱-۱-۱ بیان موضوع

در گام نخست بایستی تعاریف دقیقی از ارزشهای دیجیتال را بیان کنیم تا مهم‌ترین گام در هر تحقیق که همان موضوع شناسی است را در این راستا برداشته باشیم. موضوع ارزشهای دیجیتال، به یک پدیده نوظهور اشاره دارد که اخیراً به وجود آمده است. ارزشهای دیجیتال به نوعی پول در فضای مجازی گفته می‌شود که به واسطه آن‌ها، یک سری مبادلات در بستر فضای مجازی انجام می‌شود. مهم‌ترین و مشهورترین ارز دیجیتال موجود، بیت کوین نام دارد، که در تحقیق پیش رو به طور کامل به آن می‌پردازیم. اما به اختصار باید بیان شود که بیت کوین، نوعی پول دیجیتال و مجازی بر پایه شبکه هم تا به هم تا است. یک نوع واحد پولی جدید که از درون اینترنت به وجود آمد. بیت کوین یک شبکه مجازی مالی است که بر اساس ریاضیات و پروتکل‌های رمزگذاری شده شکل گرفته و توسعه پیدا کرد. بیت کوین یک شبکه متن باز در دنیای مجازی است که توسط مردم و برای مردم ساخته شده است.

در حال حاضر بیت کوین‌ها در برخی از صرافی‌ها قابل تبدیل به دلار، یورو و یا سایر واحدهای پولی یا ارزی موجود در جهان می‌باشند.

مبحث ارزشهای دیجیتال از مباحث مستحدثه فقهی است که در ایران، نهادهای مختلفی مانند بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، مرکز ملی فضای مجازی، وزارت ارتباطات و برخی نهادهای دیگر و حتی افراد جامعه را به بحث و بررسی در این زمینه مشغول کرده است. و همین امر ضرورت مسئله را روشن می‌کند و ما را بر آن می‌دارد که این مسئله را تبیین کرده و ابعاد مختلف فقهی این موضوع را بررسی نماییم.

۲-۱-۱ اهمیت و ضرورت

مسئله ارزشهای دیجیتال، مسئله‌ای است که در جامعه در حال گسترش است. و به کارگیری آن‌ها در آینده با افزایش چشمگیری روبرو خواهد بود. و از مصادیق مسائل مالی بوده و کاملاً واضح است که امور مالی از اهمیت ویژه‌ای برخوردارند؛ چرا که با معیشت و زندگی مردم سر و کار دارند.

پس مسئله مهم و حیاتی در این باره این است که قبل از شیوع و ترویج استفاده، استخراج و بهره‌برداری از ارزشهای دیجیتال، برای این ارزشها تعیین تکلیف فقهی صورت گیرد؛ تا بتوانیم مجرای برای حلیت یا حرمت آن‌ها بیابیم و همچنین بررسی کنیم که آیا ارزشهای دیجیتال می‌توانند تسهیل‌گر مسئله مخرب ربا، باشند یا خیر؟ و همچنین آیا ارتباطی بین ربا و ارزشهای دیجیتال وجود دارد یا خیر؟

آنچه در این باره ضرورت و اهمیت پیدا می‌کند، بررسی فقهی این مسئله است. و می‌بایست از ابتدا و نحوه پیدایش ارزشهای دیجیتال، ماهیت آن‌ها، استخراج، ذخیره‌سازی و استفاده از این ارزشها مورد بررسی فقهی قرار گیرد چرا که ممکن است در هر مورد از موارد فوق‌الذکر، این ارزشها با اشکال فقهی روبه‌رو باشند؛ بنابراین حتی بررسی نحوه پیدایش و شیوه‌های به دست آوردن ارزشهای دیجیتال بسیار پر اهمیت هستند. و ما معتقدیم که فقه شیعه پویا است، پس باید با این پویایی به مسائل مستحدثه پاسخ دهیم و قبل از اینکه ارزشهای دیجیتال در زندگی مردم و در اقتصاد جامعه نفوذ کنند، حکم فقهی آن را بیان کنیم تا اگر مجرای حلیتی یافتیم؛ مردم و جامعه بتوانند با خاطری آسوده از آن استفاده کنند؛ یا اگر دلیلی بر حرمت آن به دست آوردیم، به قطعیت اعلام بر حرمت کنیم تا جامعه دچار مفسده ناشی از استفاده از ارزشهای دیجیتال نشود.

۳-۱-۱ سوالات تحقیق

برای به دست آوردن احکام از فقه، ابتدای امر می‌بایست ماهیت آن مسئله را به خوبی بیان کنیم و آنچه را به دست آوردیم، وارد مسیر بررسی فقهی کنیم، تا نتیجه و حکم قطعی مسائل برایمان آشکار گردد. در این راستا با سوالاتی مواجه می‌شویم که باید به آن‌ها پاسخ دهیم. بنابراین در مورد عنوان پژوهشی این پایان‌نامه که ماهیت ارزشهای دیجیتال و آثار مترتب بر آن در فقه امامیه است، سوالاتی وجود دارد که در قالب پرسش‌های اصلی و فرعی مطرح می‌گردد و در فصل‌های آینده، به تفصیل به این سوالات پاسخ کامل و جامع داده خواهد شد.

این سوالات عبارتند از:

سوال اصلی:

۱- ماهیت ارزشهای دیجیتال چیست و حکم فقهی استفاده از ارزشهای دیجیتال و آثار آن کدام است؟

سوال فرعی:

- ۱- نحوه پیدایش ارزشهای دیجیتال به چه شکل بوده و آیا ساختار و پیشینه آنها با اشکال شرعی مواجه است یا خیر؟
- ۲- استخراج و استفاده از ارزشهای دیجیتال از منظر فقه فردی و حکومتی چه حکمی دارد؟

۴-۱-۱ فرضیات تحقیق

۱- برای شناختن ارزشهای دیجیتال لازم است که ابتدا ماهیت آن را بررسی کنیم تا بر اساس ماهیت آن بتوانیم یک تعریف دقیق از ارزشهای دیجیتال بیان کنیم و در نهایت به حکم آن دست یابیم. ارزشهای دیجیتال به پول در فضای مجازی شهرت یافتند، اما اینکه این ارزشها به واقع پول هستند یا فقط یک دارایی اند، نیازمند بررسی است. چه بسا ممکن است که در قالب هیچکدام از این دو دسته نگنجدند.

۲- پول در زمان حاضر شکلی متفاوت از زمانهای گذشته را دارد. و در سیر تحول و تکامل خود، به نوع جدیدی رسیده است که می تواند نسل بعدی خود را بسازد، که این امر مستلزم بررسی های کامل و جامع است. ارزشهای دیجیتال که امروزه به عنوان پول فضای مجازی شناخته شده اند، می بایست از نظر ماهوی و نحوه شکل گیری مورد بررسی واقع شوند تا در انتهای این واریسی معلوم گردد که آیا ارزشهای دیجیتال در مرحله نخست که مرحله ظهور و پیدایش این ارزشهاست، با نشانه ای از حرمت برخورد می کنند یا خیر؟!

۳- ارزشهای دیجیتال دارای ابهامات فراوانی هستند. نحوه شکل گیری آنها، سازنده و ابداع کننده آنها، ارزش گذاری، نحوه استخراج و استفاده از آنها و موارد بسیار دیگری که همگی بیانگر پیچیدگی این ارزشها می باشد. با وجود این، ارزشهای دیجیتال دارای محاسن و معایب فراوانی هستند که هر کدام از این محاسن و معایب جنبه های وسیعی دارند که پژوهش درباره آنها را الزامی می کند. و باید با معیار فقهی مورد بررسی واقع شوند تا ابعاد مختلف آنها از زوایای مختلف فقهی سنجیده شود تا بتوان حکم صحیح فقهی را نسبت به آنان بیان کرد.

۵-۱-۱ پیشینه و اهداف تحقیق

باتوجه به اینکه ارزشهای دیجیتال در حال گسترش هستند و به کارگیری آن‌ها در آینده با رشد چشمگیری روبه‌رو خواهد بود، مهم‌ترین هدف، این است که به بررسی فقهی آن‌ها بپردازیم. چراکه تصمیم‌گیری‌ها و قانونگذاری‌ها در جامعه اسلامی ما بر مبنای فقه است. و اگر ما برای ارزشهای دیجیتال تعیین تکلیف نکنیم و در برابرین پدیده، منفعل باقی بمانیم، آنگاه، قبل از اینکه ما تصمیمی بگیریم، این ارزشها، شایع شده و اینک آن‌ها هستند که خود را بر ما تحمیل می‌کنند. پس هدف اصلی از این تحقیق مشخص شدن جایگاه ارزش دیجیتال در فقه اسلامی است و تصمیمی که فقه امامیه برای مواجهه با آن می‌گیرد، مسیر را روشن کرده و جامعه را از این بلا تکلیفی در می‌آورد. بدیهی است که در این مسیر می‌بایست، ماهیت ارزشهای دیجیتال را مشخص کرده و باتوجه به ماهیت آن‌ها، آثار و تبعاتی که دارند، نسبت به آن‌ها حکم شرعی صادر گردد.

با توجه به منابعی که برای نگارش این پایان‌نامه به آن‌ها مراجعه نمودم، تقریباً تمامی آن‌ها دارای کاستی‌هایی بودند، مثلاً یا صرفاً بر بحث‌های فقهی متمرکز بوده و به ماهیت این ارزش‌ها کاری نداشتند و به توضیح مختصری از ارزشهای دیجیتال اکتفاء کرده بودند و دسته‌دیگری از منابع که صرفاً به بحث فنی پرداخته و توجهی به بحث فقهی آن نداشتند و با سهل‌انگاری از آن چشم‌پوشی کرده بودند. اما با عنایت خداوند در این پایان‌نامه به صورت اصولی و دقیق به بررسی این ارزشها پرداخته شده. در مرحله اول، از نحوه پیدایش تا شیوه کارکرد و اثرات گوناگون این ارزشها در ابعاد مختلف بررسی شده تا نکته‌ایی از قلم نیفتد؛ چه بسا که این ارزشها در مرحله تولید یا پیدایش با مشکل شرعی رو به رو باشند. و همچنین در باب فقهی، با استفاده از قواعد مختلف فقهی و مباحث بنیادین در زمینه فقه اقتصادی، مانند بحث عینیت و مالیت به واکاوی ارزشهای دیجیتال پرداخته شده و در پایان هر فصل راهکارهایی برای آن، بیان نموده‌ام. همچنین در این پایان‌نامه سعی نمودم که از زیاده‌گویی بپرهیزم و مطلب را به طور جامع، مختصر و مبین بیان کنم. همچنین مبحث ارزشهای دیجیتال جزء جدیدترین مباحثی است که در جهان مورد توجه قرار گرفته و عملاً در مرحله تحقیق و بررسی به سر می‌برد. و هیچ‌گونه کتابی مبنی بر بررسی فقهی و مبانی فقهی مرتبط با آن، هنوز وجود ندارد. و پایان‌نامه پیش رو حاصل جمع‌آوری بسیار دشوار مطالب از منابع گوناگون، کتب، مقالات و سایت‌های اینترنتی معتبر بوده است که تعدادی از این منابع عبارتند از:

اخوان، پیمان، ارزشهای دیجیتال بیت کوین بلاک چین و مفاهیم پایه

گرچی، ابوالقاسم. مقالات حقوقی مالکیت در اسلام

صالح آبادی، علی. بازارهای مالی اسلامی

یزدی، سید مصطفی محقق داماد. قواعد فقه

انصاری، مرتضی بن محمد امین انصاری، کتاب المکاسب

کاتوزیان، ناصر. دوره مقدماتی حقوق مدنی، اموال و مالکیت

قل بیگلر، مسلم. مشروعیت رمز ارزها از منظر فقه حکومتی و فردی. نهمین کنفرانس بین المللی اقتصاد،

مدیریت و حسابداری با رویکرد ارز آفرینی

مصباح، محمد سعید و علی صادقی. واکاوی ابعاد فقهی قاعده نفی سبیل. دومین کنفرانس ملی پژوهش های

نوین در مدیریت و حقوق

جمالزاده، ناصر و مجتبی باباخانی. «کاربرد قاعده حفظ نظام در اندیشه فقهی سیاسی امام خمینی رحمته الله علیه»

سلیمانی پور، محمد مهدی. حامد سلطانی نژاد و مهدی پور مطهر. «بررسی فقهی پول مجازی». دوفصلنامه

تحقیقات مالی اسلامی.

حسینی، سید محمد «تحلیل نظریه کینز از دیدگاه فقه و اقتصاد». معرفت اقتصادی.

جعفری، مجتبی و سمیرا افصحی. «بررسی چگونگی پیدایش بیت کوین و ایجاد ارز دیجیتال ایران». سومین

کنفرانس بین المللی مدیریت، حسابداری و حسابرسی پویا

پریزادی، جمال. «بیت کوین در سیاست ایران و کشورهای منتخب در مورد آن». کنفرانس ملی تحولات نوین

در مطالعات مالی و حسابداری

رفیعی، عقیل. «بایسته های ارز دیجیتال در نظام حقوق کیفری ایران». همایش ملی مدیریت و کسب و کار

الکترونیکی با رویکرد اقتصاد مقاومتی

نوری، محمد مهدی. علیرضا نواب پور. «مقدمه ای بر تنظیم گری رمزینه ارزها در اقتصاد ایران». معاونت

پژوهش های اقتصادی. مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی

سبحانی، حسن و حسین درودیان. «ارزیابی انتقادی در هستی شناسی پول. ارائه تفسیری بدیل».

توسلی، محمد اسماعیل «تحلیل ماهیت پول».

میرزاخانی، رضا و حسینعلی سعدی. «بیت کوین و ماهیت مالی فقهی پول مجازی»

رهبر، مهدی. منیره خطیبی. «ماهیت پول از منظر فقه اسلامی. دوفصلنامه علمی پژوهشی فقه مقارن».

و سایر منابعی که به دلیل رعایت اختصار از ذکر آن خودداری می‌کنم.

۶.۱.۱ روش تحقیق

مسئله ارزشهای دیجیتال، به دلیل نوظهور بودن، با سختی و دشواری پژوهش همراه بوده است، به نحوی که جمع‌آوری مطالب آن حدود یک سال به طول انجامید.

و پایان‌نامه پیش رو حاصل جمع‌آوری بسیار دشوار مطالب از منابع گوناگون، کتب، مقالات و سایت‌های اینترنتی معتبر بوده است.

موضوع این پایان‌نامه از عناوینی است که مشترک در چند رشته است و به عبارت بهتر، از موضوعات میان رشته‌ای است. و بررسی آن به روش توصیفی و استنادی صورت گرفته است.

۲.۱ مفاهیم

۱.۲.۱ ارزش دیجیتال

کریپتوکارنسی^۱ یا ارزش دیجیتال یک شیوه انتقال وجه الکترونیکی است که در آن، فرآیند تایید تراکنش‌ها و تشکیل واحدهای جدید، نیازمند به هیچ بانک یا نهاد مرکزی نبوده و محتاج تایید و امضای شخص ثالث نیستند. و همه تراکنش‌های صورت گرفته بدون نیاز به ارتباطات بانکی در یک «دفتر کل توزیع شده» به نام بلاک چین ثبت شده و رمزنگاری می‌شوند و با استفاده از فرآیند انتقال وجه به وسیله بلاک چین، می‌توان پرداخت‌ها را به صورت مستقیم و هم‌تا به هم‌تا انجام داد. مشهورترین ارزش دیجیتال موجود بیت کوین^۲ نام دارد، که در ادامه به آن خواهیم پرداخت.^۳

۱. cryptocurrency: ارزش رمزنگاری شده

۲. Bitcoin

۳. ملک پور، نیما. ارزش دیجیتال چیست؟ سایت ارز دیجیتال arzdigital.com